

УДК 159.9: 615.15

*Л. В. Пляка
м. Харків, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Актуальність дослідження. У сучасному суспільстві відбувається підвищення вимог до фахівців, зокрема до їхньої активності і відповідальності відносно власного професійного й особистісного розвитку. Сьогодні суспільству потрібні ініціативні та самостійні люди, здатні до швидкого оновлення знань, розширення навичок і вмінь, освоєння нових сфер діяльності, готові постійно удосконалювати себе і власну діяльність відповідно до потреб суспільства. Підготовка студентів у вищих навчальних закладах повинна забезпечувати процес формування готовності май-

бутнього фахівця до професійного саморозвитку. Готовність студентів до професійного розвитку є складним, багаторівневим, особистісним новотворенням, що *ґрунтується* на теоретичній готовності (інтелектуальній підготовленості), усвідомленні мотивів і потреб майбутнього фахівця фармацевтичної галузі, *визначає* результативність професійного становлення, *забезпечує* швидку адаптацію й професійне становлення в період навчання у вищому навчальному закладі.

Врахування особистісного потенціалу студентів відповідно до вимог обраної професії, починаючи з етапу вступу до вищого навчального закладу та у процесі професійного становлення, є актуальною, але недостатньо розробленою проблемою. Здійснення аналізу методичного інструментарію для психодіагностики особливостей професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі має наукове та прикладне значення.

Аналіз наукових досліджень засвідчує, що проблема професійного розвитку та становлення майбутнього фахівця знайшла своє відображення у дослідженнях таких науковців як Т. Афанасьєва, І. Бех, О. Бондаренко, В. Врум, Е. Гінзберг, Е. Зеєр, Є. Клімов, Т. Кудрявцев, А. Маркова, С. Максименко, Д. Міллер, В. Панок, Н. Побірченко, М. Пряжников, Д. Супер, Б. Федоришин, Н. Чепелєва та ін. Однак питання професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі залишається малодослідженим. У зв'язку з цим, постає актуальна проблема визначення методичного інструментарію для психодіагностики студентів вищого навчального фармацевтичного закладу, на основі якого доцільно здійснювати психологічний супровід професійного становлення студентів.

Таким чином, **метою** нашого дослідження є аналіз методичного інструментарію для психодіагностики студентів в процесі професійного становлення у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Професійне становлення майбутнього фахівця фармацевтичної галузі здійснюється в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Воно *ґрунтується* на суспільному та особистісному досвіді індивіда, через розвиток самосвідомості особистості, *спрямовано* на особистісне зростання студентів, формування у них позитивної «Я-концепції», *передбачає* накопичення професійних знань, умінь та навичок. Результатом професійного становлення є готовність фахівця виконувати свою професійну діяльність.

Психологічна діагностика полягає у психологічному вивченні студентів протягом навчання у вищому навчальному закладі (А. Скок,

І. Ющенко [1, с. 26]).

Діагностика професійного становлення *спрямована* на реалізацію ідей особистісно орієнтованої освіти, надання психологічної допомоги студентам в процесі професійного становлення впродовж навчання у вищому навчальному закладі. Її *метою* є визначення потенційних можливостей особистості, що забезпечують ефективність професійного саморозвитку та становлення в процесі навчально-пізнавальної діяльності у вищому навчальному закладі. *Завдання* психологічної діагностики полягає у зборі інформації про індивідуальні властивості майбутнього фахівця, яка була б корисна їм самим та викладачам вищого навчального закладу. Вона *забезпечує* визначення причин, що ускладнюють особистісний і професійний розвиток, навчання і взаємини у студентському колективі.

Психодіагностика передбачає здійснення опитувань, моніторингів і тестувань як окремих студентів, так і студентських груп, обробку результатів та підготовку висновків і рекомендацій.

Психологічна діагностика здійснюється на основі спеціальних методів. А. Скок та І. Ющенко [2, с. 26] стверджують, що основними *методами* психолого-педагогічної діагностики особистості є спостереження, бесіда, тести, анкети, опитування тощо.

Науковці виділяють два методологічні *принципи* в професійній психодіагностиці: *суб'єктивний* (вивчення професійного становлення на основі самопізнання), *об'єктивний* (вивчення ознак професійного становлення спостерігачем).

Об'єктом психодіагностики студентів у вищому навчальному закладі може бути:

- адаптація до навчальної та позанавчальної діяльності;
- мотивація студентів щодо професійного становлення у вищому навчальному закладі;
- готовність студентів до професійного саморозвитку та професійної діяльності;
- сформованість професійних якостей та здібностей;
- готовність майбутніх фахівців до професійного розвитку.

У психодіагностичному обстеженні виділяють три основних етапи: 1) збір даних, 2) переробка та інтерпретація даних, 3) винесення рішення – психологічний діагноз і психологічний прогноз (Шапар В. [3, с. 90]).

У ході психологічного супроводу професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, нами виділені етапи та показники професійного становлення, визначено діагностичний інструментарій

наукового дослідження та його завдання (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Методики психодіагностики з вивчення особистості студента

Курс	Етап/ ново-утворення	Завдання методики	Назва методики, автор
1	Адаптаційний-адаптованість до навчання	Визначення адаптованості особистості.	Методика для виявлення адаптованості/ не адаптованості особистості (К.Роджерс).
2-3	Мотиваційно-ціннісний – сформована професійна «Я-концепція»	Визначення внутрішньої, зовнішньої та інтегративної мотивації на вибір професії.	«Мотиваційні впливи на вибір професії» (Д.Барбуто, Р.Сколком, переклад О.Сидоренко).
		Визначення мотивації на здобуття знань, оволодіння професією, отримання диплому.	«Мотивація навчання у вузі» (Т.І. Львіна)
		Дослідження мотивів професійної діяльності	Методика вивчення мотивів професійної мотивації (Т. Дуткевич та О. Савицька)
		Визначення спрямованості особистості.	Визначення спрямованості поведінки (В. Смейкл, М. Кучер)
4-5	Фаховий-сформована професійна ідентичність, комунікативна компетентність, готовність до	Визначення готовності особистості до професійного розвитку	«Готовність до саморозвитку» (В. Павлов)
		Визначення комунікативних та організаторських здібностей	«Комунікативні й організаторські здібності» (В. Синявський та В. Федоришин)

	професійного розвитку та діяльності.	Діагностики рівня емпатичних здібностей	Методика діагностики рівня емпатичних здібностей (В. Бойко)
		Визначення прагнення студентів до досягнення мети, до успіху.	«Мотивація до успіху» Т. Елерс

Ці методики дають змогу діагностувати рівень розвитку особистості майбутнього фахівця фармацевтичної галузі на різних етапах професійного становлення у вищому навчальному закладі, визначити новоутворення, які виступають параметрами його особистісної готовності до професійної діяльності. Застосування цих параметрів та критеріїв їх вираженості, методів їх визначення дає можливість оцінити наявність певного рівня професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

Навчання у вищому закладі освіти – це складний і багатогранний процес в житті кожної людини. Перехід особистості до соціальної ролі студента, включення її в процес професійного становлення, пристосування до нового соціального середовища вимагають від індивіда часу для адаптації.

Адаптація (лат. *adapto* — пристосовую) – це складний та динамічний процес пристосування особистості до конкретних умов нового середовища, що визначає структуру потреб і мотивів індивіда. Адаптація першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі зумовлена нормами і правилами навчального закладу. Процес адаптації завжди індивідуальний, на нього впливає життєвий досвід та стереотипи поведінки індивіда. Цей процес зумовлений взаємодією психологічних (занепокоєння, невпевненість) і соціальних (зміна колективу та викладачів) факторів, які забезпечують можливість професійного розвитку майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в мінливих умовах певного середовища. Всі ці фактори тісно пов’язані між собою, мають характерні риси й особливості і відіграють важливу роль у житті першокурсника. Ознакою адаптації вважається бажання студентів навчатися у вищому навчальному закладі, здобувати професійні знання, уміння та навички, розвивати професійні якості. З метою визначення адаптованості особистості на першому курсі навчання у вищому навчальному закладі, ми пропонуємо використання діагностичного опитувальника К. Роджерса.

Професійне становлення майбутніх фахівців починається із профе-

сійного самовизначення, мотивації, формування професійних намірів та спрямованості особистості.

Мотивація *визначає* професійну систему домінуючих мотивів особистості, спрямованість та активність студентів, *характеризує* причини і механізми їхньої свідомої поведінки, *здійснює* вплив на професійне самовизначення та особистісний розвиток. Формування мотивації професійного становлення – це процес формування професійної спрямованості, компетентності, професійно-важливих якостей та готовності майбутнього фахівця до професійного зростання.

Професійний розвиток та становлення особистості починається з пізнання себе з позиції «Я-фахівець», перебудови власного ставлення до навчально-пізнавальної та професійної діяльності. Професійна «Я-концепція» формується під впливом внутрішньої мотивації. Для цього ми пропонуємо використання наступних методик: «Мотиваційні впливи на вибір професійної діяльності» (Д. Барбуто та Р. Сколком, переклад О. Сидоренко); методика діагностики мотивації навчання у вузі Т. Ільїної, методика вивчення мотивів професійної діяльності Т. Дуткевич та О. Савицької. Від визначеності професійних мотивів залежить ефективність професійного становлення майбутніх фахівців, активність студентів в процесі навчально-пізнавальної діяльності та розвитку професійних якостей, що відбувається під час навчально-пізнавальної діяльності в фармацевтичному вищому навчальному закладі.

Спрямованість особистості – сукупність стійких мотивів, що характеризується здібностями, ідеалами, переконаннями, та визначається філософією людини [1, с. 230]. Спрямованість виступає як системоутворююча якість особистості майбутнього фахівця фармацевтичної галузі в процесі професійного становлення. Саме у спрямованості виражаються потреби та цілі, заради яких студенти здобувають професійні знання, уміння та навички, розвивають свої професійні якості. З метою визначення спрямованості особистості ми пропонуємо використати методику В. Смейкла та М. Кучера «Визначення спрямованості поведінки».

Навчальна діяльність майбутніх фахівців фармацевтичної галузі може бути активною тільки тоді, коли в змісті навчання вони побачать переконливу для них мету, пов'язану з подальшим професійним розвитком.

На четвертому та п'ятому курсах основним новоутвореннями особистості майбутнього фахівця є готовність студента до професійного розвитку, сформованість професійних якостей.

«Готовність» містить переконання, погляди, мотиви, почуття, во-

льові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки особистості (С. Максименко [1]). Така готовність досягається в процесі професійної підготовки і є результатом різнобічного розвитку особистості з урахуванням вимог, зумовлених особливостями професійної діяльності. Для діагностики готовності студентів до професійної діяльності ми пропонуємо методику В.Павлова «Готовність до саморозвитку». Готовність майбутнього фахівця фармацевтичної галузі до професійної діяльності є показником професійного становлення.

Компетентність, конкурентноздатність, динамізм та інформованість сьогодні стають головними якостями особистості, що впливають на її професійне самовизначення і становлення. Формування особистості людини триває все життя, втім період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Саме в цей час у студента закладаються основи тих якостей спеціаліста, з якими він ввійде в нову для нього атмосферу діяльності, де відбуватиметься його подальший розвиток як особистості. Психологічними передумовами виникнення готовності до професійного розвитку та діяльності є розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху. Формування успішної особистості – пріоритетне завдання в процесі професійного становлення у вищому навчальному закладі.

Висновок. Процес професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі складний та багатограний. Він вимагає від учасників навчально-виховного процесу складної роботи над формуванням системи професійно важливих знань, умінь, навичок. Психодіагностичний комплекс з вивчення особистості студента створений з метою вивчення індивідуальних особливостей студентів, надання їм психологічної допомоги в процесі професійного становлення у вищому навчальному закладі. Результати діагностики можуть бути корисними працівникам психологічної служби та викладачам вищого навчального закладу з метою визначення шляхів формування професійної у компетентності майбутніх фахівців фармацевтичної галузі.

Література: 1. Максименко С. Д. Психологія в соціологічній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури: [навчальний посібник] / С. Д. Максименко. – К. : Наукова думка, 1999. – 216 с. 2. Психологія. Словарь / Под общ.ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. т доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с. 3. Скок А.Г. Психологічна служба освіти: навчальний посібник / А.Г.Скок, І.М. Ющенко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. – 240 с. 4. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів // В.Б. Шапар. – Х.: Прапор,

2009 – 672 с.

Л. В. Пляка

ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Робота присвячена висвітленню основних методологічних проблем дослідження розвитку особистості у процесі професійного становлення майбутніх фахівців фармацевтичної галузі в період навчання у вищому навчальному закладі. В статті виділено етапи та показники професійного становлення, визначено діагностичний інструментарій наукового дослідження та його завдання, що створюють наукове підґрунтя для психологічного супроводу ефективного професійного становлення майбутніх фахівців.

Ключові слова: психологічна діагностика, професійний розвиток, професійне становлення, спрямованість личности, готовність.

Л. В. Пляка

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ДИАГНОСТИКА РАЗВИТИЯ ЛИЧНОСТИ-СТОСТИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ

Работа посвящена освещению основных методологических проблем исследования развития личности в процессе профессионального становления будущих специалистов фармацевтической отрасли в период учебы в высшем учебном заведении. В статье выделены этапы и показатели профессионального становления, определен диагностический инструментарий научного исследования и его задания, которые создают научную основу для психологического сопровождения эффективного профессионального становления будущих специалистов.

Ключевые слова: психологическая диагностика, профессиональное развитие, профессиональное становление, направленность личности, готовность.

L. Plyaka

PSYCHOLOGICAL DIAGNOSIS OF INDIVIDUALS DURING-STOSTI PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Work is devoted illumination of basic methodological problems of research of development of personality in the process of the professional becoming of future specialists of pharmaceutical industry in the period of studies in higher educational establishment. The stages and indexes of the professional becoming are selected in the article, certainly diagnostic tool of

scientific research and his tasks which create scientific subsoil for psychological accompaniment of effective professional stanvlennya of future specialists.

Keywords: psychological diagnostics, professional development, professional becoming, orientation personality, readiness.

Стаття надійшла до редакційної колегії 11.09.2015